

rontja a feldolgozóipar nemzetközi versenyképességét, hogy sok esetben nem az Egyesült Államok üzemeiben hasznosítják az innovációk külföldön értékesített eredményeit (*foreign „innovation mercantilism”*), így a versenytárs ország készülhet fel a csúcstechnika termékeinek gyártására.

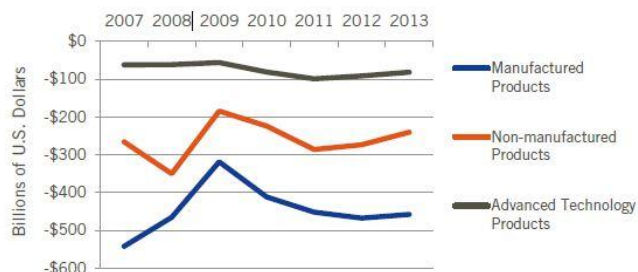

Figure 9: Trade Deficits From 2007–2013³⁶

Forrás: Adams B. Nage – Robert D. Atkinson: The myth of America’s manufacturing renaissance. The real state of U.S. manufacturing. *Information Technology and Innovation Foundation*, 2015. január. 11. p.

A tanulmány összehasonlítja az Egyesült Államok gazdaságának és feldolgozóiparának elért fejlődési ütemeit. A kereskedelempolitika felülvizsgálatát indokolja a feldolgozóipar termékeinek hatalmas behozatali többlete. A 2007 és 2013 közötti időszakban az Egyesült Államok GDP-je 5,6%-kal nőtt, ugyanakkor a feldolgozóipar egészének hozzáadott értéke 3,2%-kal csökkent, a feldolgozóipari termékek külkereskedelmi deficitje 2013-ban elérte a 458 milliárd dollár értéket. A 2012-ben közzétett ajánlások¹ stratégiai lépései növelhetnék az Egyesült Államok gazdaságának versenyképességét. Ezen belül több ajánlott kormányzati lépés segíthetné a feldolgozóipar fenntartható és gyorsabb fejlődését.

TÁRGYSZAVAK: feldolgozóipar, nemzetközi versenyképesség, innováció, Amerikai Egyesült Államok

NÁDUDVARI ZOLTÁN

¹ Forrás: Stephen Ezell – Robert D. Atkinson: Fifty Ways to Leave Your Competitiveness Woes Behind: A National Traded Sector Competitiveness Strategy. *Information Technology & Innovation Foundation (ITIF)*, 2012. szeptember 20. Elérhető: <http://www.itif.org/publications/2012/09/20/fifty-ways-leave-your-competitiveness-woes-behind-national-traded-sector>.

Társadalom

90/2015

Létezik még olyasmi, hogy „európai szociális modell”?

Javier Bilbao-Ubillos: Is there still such a thing as the ‘European social model’?

International Journal of Social Welfare, 2015. május 31. 1–16. p.

URL: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/ijsw.12177/abstract>

DOI: 10.1111/ijsw.12177

Noha az „európai szociális modell” kifejezés léptenyomon használatos, hiányzik a jelenségnek bármiféle olyan összefüggő elméleti definíciója, amely azonosítaná meghatározó jellemzőit, vagy empirikus adatokkal szolgálna arra, hogy Nyugat-Európa elmúlt ötven évének sajátos fejlődési modelljeként lehetne említeni. Inkább olyan fogalom ez, amely empirikusan nem alátámasztott feltevéseken nyugszik. A szerző, a spanyolországi bilbaói egyetem alkalmazott gazdaságtani tanszékének munkatársa a tárgyalt modellt az öreg kontinens gazdaságilag fejlett nyugati felének olyan strukturális változataként értelmezi, ahol a gazdasági növekedés a fejlesztést és a társadalmi kohéziót meghatározott módon erősítő tényezőkké alakítja át. A tétel igazolható azzal a levezetéssel, miszerint a szociális védelmi rendszerek mögött három magyarázó elem húzódik meg: a rendszerek egy főre jutó jövedelemmel becsülhető gazdasági potenciálja; a népesség társadalmi-demográfiai jellemzői, amelyek nyomán a kockázatok és a kényszerek olyan helyzetek keletkeznek, amelyek orvoslására a közszféra döntéshozói védelmi háló kiegészítését látják szükségesnek; országspecifikus politikai, intézményi és kulturális összetevők, amelyek kijelölik a védelemre jogosultak körét, a jogosultság szintjét pedig a jogalkotási gyakorlat, valamint a múltban hozott intézkedések szabják meg.

Mielőtt a szerző tárgyalná a modellnek a tanulmány gerincét adó részét (koncepció, jellemzés, az empirikusnak nevezett adatok bemutatása), szükségesnek tart egy sajátos lehatárolást. Hipotézise szerint az európai szociális modell a nyugat-európai (EU-tag és azon kívüli) országok történetileg kialakult sajátos rendszere, amelyet az átalakuló (tranzíciós) kelet-európai országok nem tudnak

meghonosítani. A feltevést az Eurostat adatait tartalmazó három táblázat számsoraival támasztja alá. A vásárlóerő-paritáson mért, egy főre jutó jövedelem alakulása 2002 és 2013 között arról tanúskodik, hogy az EU-15 tagjai, és a 2004 óta felvett új tagállamok között folyamatosan nagy eltérés mutatkozott: a mutató az utóbbiaknál az időszak elején az EU-15 értékének 40%-ára rúgott, majd az erőtlenség, egyenetlen, de mégiscsak érvényesülő konvergencia révén az időszak végére mindössze 58%-ára kúszott fel. Az euróban kifejezett éves nettó átlagkeresetekről megállapítja: 2004-ben az átalakuló országokban ezek az EU-15 megfelelő átlagának 14,38%-ával voltak egyenlők, kilenc évre rá pedig csak 24,78%-ára emelkedtek, azaz nyugaton a bérek a keletiek négyszeresére rúgnak. A gazdasági potenciálban a két országcsoport közötti különbségek a szociális védelemre fordított kiadásokban is tükröződnek: e téren 2010-ben az EU-15 tagjainál az egy főre jutó összegek euróban 7 589, az átalakuló országokban 1 508 eurót értek el.

Feltevését, miszerint erősen kétséges, hogy a belátható jövőben az átalakuló gazdaságú országok alkalmazkassák a modell hasonmását, több érveléssel támasztja alá. Az első, hogy az uniós jogrendjében (acquis) hiányzik bármiféle, a szociális védelemre, vagy a munkaerőpiacok szabályozására vonatkozó harmonizációs előírás. A tisztán gazdasági logika alapján ebből az következik: nem valószínű, hogy a tranzíciós országok lépéseket tennének a jóléti állam kiépítése felé, mert ez a területükön tevékeny vállalatok adóterheinek növelésével járna – márpedig versenyelőnyük épp viszonylag alacsony működési költségeket jelentő környezetükből fakad. A szociális ellátásokra fordított kiadások arányai terén a tapasztalat azt mutatja, hogy ez az országcsoport a csatlakozás óta lényeges mértékben nem csökkentette lemaradását az uniós átlaghoz képest. A Nemzetközi Munkaügyi Szervezet (ILO) országtanulmánya szerint például a magyar jóléti rendszer működése 2000 óta inkább gyengítette a nyugati modell átvételét, erre utal a munkanélküli segély időtartamának rövidítése, a nyugdíjazás rendjének és az adórendszernek az átalakítása. A szerző így felveti, hogy a két országcsoport közötti konvergencia helyett inkább a nyugati rendszer szétzilálódása valószínűsíthető, a végén esetleg „lefelé irányuló” konvergenciával – erre utalnak a 2008. évi válság nyomán a nyugati országokban (gyakran sietően) bevezetett intézkedések, amelyek kikezdték a modell egyes elemeit.

A tanulmány a szakirodalom kivonatos áttekintésével a modell létét kétségbe vonó, és fennállását igazoló álláspontok ismertetését követően a szociális modell meghatározásainak kétféle csoportosítását adja meg: az első vezérfonala a modellt alátámasztó közös értékekben, a működtetését végző egyedülálló intézményekben fedezhető fel, míg a második inkább a fejlett világ többi részén követett gyakorlathoz viszonyítva mutat rá sajátosságaira. És bár megállapítása szerint az európai szociális modell fennmaradása érdekében az uniós több sorsdöntő intézkedést hozott, adós maradt a fogalom meghatározásával: éppen ezért sokatmondó, hogy a lista csupán egy tucat pontot számlál a modellnek a közösség hivatalos dokumentumaiban való előfordulásáról. A továbbiakban a szerző adatokkal igazolja, hogy a modell a fejlődés sajátos válfajaként alakult ki és működik Európa fejlett gazdasággal rendelkező országaiban, ahol a szociális kiadások átlagos szintje 33–55%-kal meghaladja a világ többi fejlett gazdasággal rendelkező térségeiben kimutatható mértéket. Nyugat-Európában az adóterhelés szintje magasabb, de ez nem jelenti a progresszívebb adókiadás gyakorlatát. A jövedelmi egyenlőtlenségeket mutató Gini-együttható az EU-15 országaiban jelentősen alacsonyabb, mint a Gazdasági és Együttműködési és Fejlesztési Szervezet (OECD) Európán kívüli, fejlett tagállamaiban, míg az évi átlagos keresetek tekintetében nem mutatható ki közöttük különbség (miközben az európaiaknál 100-300 órával alacsonyabbak az évente átlagosan ledolgozott órák száma). Nyugat-Európában a munkavállalók szakszervezeti részvétele általában magasabb, a kollektív megállapodások rendszere kiterjedtebb, mint a fejlett gazdasággal rendelkező többi államban.

TÁRGYSZAVAK: jóléti állam, szociális védelem, tranzíciós gazdaságok, globalizáció, Európai Szociális Modell, EU-15

HOLKA LÁSZLÓ

91/2015

A háztartások vagyoni egyenlőtlensége az OECD-tagállamaiban: új OECD-adatok

Fabrice Murtin – Marco Mira d’Ercole: Household wealth inequality across OECD countries: new OECD evidence

OECD Statistics Brief, 2015. 21. sz. 1–8. p.

URL: <http://www.oecd.org/std/household-wealth-inequality-across-OECD-countries-OECD21.pdf>

Míg a jövedelmi egyenlőtlenségekről a hivatalos statisztika hagyományosan tud adatokkal szolgálni, a háztartások vagyonának megoszlására hosszú ideig hiányoztak az egységes megfigyeléshez szükséges módszertani útmutatók. A helyzet azonban változóban van: a Gazdasági és Együttműködési Szervezet (OECD) 2013-ban kiadott egy erre vonatkozó ajánlást (*Guidelines for Micro Statistics of Household Wealth, Útmutató a háztartások vagyonának mikrostatisztikájához*), s hasonló adatgyűjtést végeztek az euróövezet tizenegy országában az Európai Központi Bank (ECB) szervezésében. A két kezdeményezést kiegészíti a tizenkét országra 1994 óta adatokat gyűjtő, 2007-től elérhető Luxembourg Wealth Study Database (Luxembourgi Vagyontanulmányozási Adatbázis). Így jött létre az OECD Wealth Distribution Database (Vagyoneloszlási Adatbázis), amely 2015. június 15. óta érhető el a szervezet honlapján, 18 tagállam különböző forrásokból származó tényszámaival. Az ismertetés az adatbázis alapján vállalkozik a vagyoni egyenlőtlenségek rövid bemutatására, leszögezve: a vagyon eloszlása jóval egyenetlenebb, mint a jövedelmeké: a pénzügyi befektetések a magas jövedelmű és jelentős vagyonú háztartásoknál összpontosulnak. Ezek árfolyamai (akárcsak a lakhatásé) gyorsabban emelkedtek, mint a tartós fogyasztási cikkek árai, hosszú távon növelték a vagyoni különbségeket. Ezt a trendet nem törte meg a pénzügyi válság az Egyesült Államokban, Hollandiában és az Egyesült Királyságban (ahol felerősítette a polarizálódást), és elhanyagolható hatással járt Ausztráliában, Kanadában és Olaszországban.

TÁRGYSZAVAK: vagyon, egyenlőtlenség, OECD

HOLKA LÁSZLÓ

92/2015

A jövedelmi egyenlőtlenségek változásainak magyarázata: dekompozíciós elemzések az Egyesült Királyságra, 1978–2008

Mike Brewer – Liam Wren-Lewis: Accounting for changes in income inequality: decomposition analyses for the UK, 1978–2008.

Oxford Bulletin of Economics and Statistics, 2015. augusztus 10. 1–34. p.

URL: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/obes.12113/abstract>

DOI: 10.1111/obes.12113

Az Egyesült Királyságban az 1960-as évek vége óta a jövedelmi egyenlőtlenségek egyenetlenül bár, de jelentékeny mértékben megnövekedtek: a Gini-együttható az akkori, viszonylag átlagos fejlettségű országokra jellemző 0,23-as értékről 0,3 fölé kúszott, amivel a szigetország a Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet (OECD) tagállamainak egyenlőtlenségi rangsorában a vezető országok közé emelkedett. Az egyenlőtlenségek növekedése különösen rohamos volt 1978 és 1991 között, majd ezt követően összességében véve szinten maradtak. A jelenség azért is rejtélyes, mert a bérek és keresetek az egyenlőtlenségek kiéleződésének időszakában folyamatosan emelkedtek. A tanulmány ezért nem ezeket, hanem a háztartások rendelkezésre álló jövedelmében megfigyelhető egyenlőtlenségeket veszi górcső alá. Megállapításaik szerint a foglalkoztatottak kereseti egyenlőtlenségei 1978 után kitartóan növekedtek, ám 1991 előtt a jövedelmi egyenlőtlenségek fokozódását okozó tényezők ettől az időponttól kezdve a visszájukra fordultak: így a befektetések és a nyugdíjak különbségeiből fakadó egyenlőtlenségek csökkentek, akárcsak a foglalkoztatottak és a munkaviszonyban nem állók, és a munkanélküliek közötti eltérések. Ehhez járult még, hogy az időskorúak és a kisgyermekesek háztartásainak jövedelmei, amelyek 1991 előtt viszonylag alacsony szinten álltak, felzárkóztak a többi típus jövedelmeihez.

TÁRGYSZAVAK: jövedelmi egyenlőtlenség, bér, háztartások rendelkezésre álló jövedelme, Egyesült Királyság

HOLKA LÁSZLÓ

93/2015

Bevezetés az elitekhez. A „proletariátus problematikájától” a „vagyoni elitek” osztályelemzéséig

Mike Savage: Introduction to elites. From the 'problematic of the proletariat' to a class analysis of 'wealth elites'

The Sociological Review. Special Issue: Sociologies of Class: Elites (GBCS) and Critiques. 2015. 2. sz. 223–239. p.

URL: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/1467-954X.12281/abstract>

DOI: 10.1111/1467-954X.12281

A tanulmány a folyóirat elitek szociológiájával foglalkozó különszámának bevezetője. Alap gondolata,

hogyan a társadalmi osztályok elemzését új irányba kell fordítani, az egyes osztályok közötti határokat nem a társadalmi szerkezet középső szintjeinél célszerű meghúzni, hanem a legfelső régiókban. Mindehhez a BBC Nagy Brit Osztályfelmérésének 325 ezer megkérdezettje által szolgáltatott adatok nyújthatnak támpontokat. A szerző szerint az osztályok felfogása a szociológiában változatlanul a „proletariátus problematikájának” igézetében áll, ahol a kérdések kérdése a középosztály és a munkások közötti választóvonal megállapítása. A hagyományos felfogás indokolt, amennyiben az osztályokról folytatott viták a XX. és a XXI. század elején is az ipari kapitalizmus eredményeképpen elkerülhetetlenül létrejövő munkásosztálytól való félelem (vagy a belé vetett bizakodás) árnyékában zajlottak. Ez a történeti fogantatású megközelítés azonban nem tudja megragadni a „szuper-gazdagok” feltűnése és számuk burjánzása következtében bekövetkező változásokat, kivetülve a politika színterére is. A brit társadalomban a „kékgalléros–fehérgalléros” felosztások közötti választóvonal hosszú időn át tartó rögzülését a szerző részben T. H. Marshallnak a munkásosztály „gentleman” színvonalra emelését valló nézeteire vezeti vissza, aminek következtében a középosztály és a munkásosztály közötti határ a szimbolikus mozgósítás terepévé vált (az utóbbi olyan részekre tagolásával, mint a „munkásarisztokrácia”, „szakmunkások”, „tehetős munkások”, vagy éppenséggel „kispolgárok”). Így a törésvonal mérése, és a tőle függő osztályozások máig tartó érvénnyel állandósultak – a brit gazdaság a múlt század nyolcvanas éveiben bekövetkezett átalakulása ellenére.

A hetvenes-nyolcvanas évek vitái a munkásosztály és a középosztály viszonya körül forogtak, ez állt a marxista–weberiánus összecsapások gyűjtőpontjában: hivatásuk lett volna tisztázni, a társadalmon belül többségben van-e egyáltalán a munkásosztály. Ebben a vonatkozásban alapvetővé vált John Goldthorpe osztálysémája, amely a választóvonalat a foglalkoztatók (önfoglalkoztatók) és az alkalmazottak között megvonva, az utóbbiak tagolását szerződéseik alapján szolgáltatói típusú viszony, illetve munkaviszony szerint végezve el. A brit statisztikai hivatal a társadalmi és gazdasági osztályozások 1994-ben kezdődött egységesítése során döntött úgy, hogy az új rendszer vázát ez az alkalmazott szociológiai kutatásokban bevált Goldthorpe-séma fogja megadni. Mellette szöveg, hogy a besorolás addigra nemzetközileg elfogadot-

tá vált, koncepcionálisan áttekinthető volt. Ennek alapján a brit statisztikai hivatal 1998-ban vezetett be Társadalmi-Gazdasági Osztályozási Rendszerét (*British National Statistics Socio-Economic Classification – NS-SEC*).¹ A szerző, elismerve ennek értékeit, leszögezi: a társadalmi osztálystruktúra „felső végén” csupán korlátozottan alkalmazható az osztálydinamika feltárására. Kitér rá, hogy a nyolc nagy osztályból álló besorolás tetején található két kategória „Magas szintű vezetők, szakemberek” és „Alacsony szintű vezetők, szakemberek” közötti viszony számos vitára adott alkalmat. Korábban ő maga is rámutatott, hogy ezek Nagy-Britanniában két alapvetően eltérő osztályalkotó csoportra oszthatók: a vezetőkre („menedzserekre”) inkább jellemző a felfelé irányuló mobilitás, kulturális profiljuk nem markáns, képzettségük nem feltétlenül nyomon követhető, míg a szakemberek képzettsége illeszkedik munkakörükhöz, gazdaságilag megbízhatóak, és kiváltságosabb társadalmi háttérrel rendelkeznek.

A tanulmány a továbbiakban a két felső besorolási osztály vizsgálatának indokoltságát taglalja, javasolva, hogy a proletariátus problematikája helyett a hatalom és a vagyon elemzése kerüljön a középpontba. Ugyanakkor elismeri, hogy az „elitek” témaköre inkább volt jellemző a politológiára, mint a szociológiára, s a fogalom meghatározása körülmenyes: éppen ezért leírására kísérletet tesz a külföldön.

TÁRGYSZAVAK: vagyoni elit, osztályszerkezet, brit osztályfelmérés

HOLKA LÁSZLÓ

94/2015

Hogyan készült a Nagy Brit Osztályfelmérés

Fiona Devine – Helene Snee: Doing the Great British Class Survey

The Sociological Review. Special Issue: Sociologies of Class: Elites (GBCS) and Critiques. 2015. 2. sz. 240–258. p.

¹ <http://www.ons.gov.uk/ons/guide-method/classifications/current-standard-classifications/soc2010/soc2010-volume-3-ns-sec--rebased-on-soc2010--user-manual/index.html>

Az osztályozásról Huszár Ákos: Foglalkozási osztályszerkezet (I.) – Elméletek, modellek című tanulmánya tartalmaz ismertetést, kiegészítve európai kitekintéssel 2010-re (*Statisztikai Szemle*, 2013. 1. sz. 31–56. p.) Az elméleteknek ez az áttekintése a felosztást a Goldthorpe-féle koncepció társzerzői nevének kezdőbetűi alapján „EGP-sémaként” tárgyalja a felosztást (R. Erikson – J. Goldthorpe – L. Portocarrero).

URL: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/1467-954X.12282/abstract>
DOI: 10.1111/1467-954X.12282

A társadalmi osztályok olyan kiterjedt társadalomtudományi felmérésére nem akad példa, mint amilyen 2011 és 2013 között zajlott Nagy-Britanniában, „Nagy Brit Osztályfelmérés” (Great British Class Survey) elnevezéssel. A vizsgálat nemcsak kiterjedt volt, hanem nyilvános is. Elvégzése a BBC Lab UK elnevezésű kezdeményezésének köszönhető, amelyik 2009 szeptembere óta igyekszik bevonni a nagyközönséget jelentős tudományos kísérletekbe. Az osztályfelmérés előkészítésében így kutató szociológusok vettek részt, köztük M. Savage is. A brit statisztikai hivatal besorolásával (NS-SEC) szemben ötven kérdésben igyekeztek alternatívát állítani a társadalmi osztályok mérésére – az ehhez illeszkedő, tehát a gazdasági, kulturális és társadalmi tőke meglétére vonatkozó kérdésekre a válaszadás online módon (a megkérdezettek alapadataival együtt) húsz percet vett igénybe. Az első fordulót 2011 júliusában zárták, addig 161 400 válasz érkezett be („kontrollként” a GfK piackutató cég 1 026 fős mintán, azonos kérdőíven elvégzett felmérése szolgált). A második forduló előtt a BBC Lab UK egy úgynevezett „osztálykalkulátor” közzétételével mozgósította a közönséget, amelynek beállításai öt leegyszerűsített kérdés körül foroghattak, a megkérdezettek önbesorolásukat követően tudathatták hovatartozásukat, akár a közösségi oldalakon keresztül is. A média segítségével végzett felmérés nem nélkülözte a sajtó megfelelő támogatását, így a második forduló után 2013 júliusában további 183 119 kitöltött kérdőív érkezett be.¹

TÁRGYSZAVAK társadalmi osztályok, online felmérés, gazdasági tőke, társadalmi tőke

HOLKA LÁSZLÓ

95/2015

Nagy Brit Osztályfelmérés: nyugodjék békében

Colin Mills: The Great British Class survey: requiescat in pace

¹ A brit példát követte a GfK és az MTA Társadalomtudományi Kutatóközpontjának felmérése Magyarországon *Osztálylétszám 2014* címmel: <http://www.gfk.com/hu/news-and-events/press-room/press-releases/lapok/osztalyletszam-2014-magyarorszagon-nincs-igazi-kozeposztaly.aspx>

The Sociological Review. Special Issue: Sociologies of Class: Elites (GBCS) and Critiques. 2015. 2. sz. 393–399. p.

URL: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/1467-954X.12287/abstract>
DOI: 10.1111/1467-954X.12287

Bukás volt a Nagy Brit Osztályfelmérés, legfőképpen azért, mert nem teljesült legfőbb szervezőjének elvárása: indulásakor, 2011 áprilisában Mike Savage még abban reménykedett, hogy „Nagy-Britannia legátfogóbb osztálytérképe” kerekedik ki belőle. A szerző, megemlítve saját, 2014-es elmarasztaló véleményét (és az erre született válaszcikket), a kudarc bizonyítékát abban is felfedezi, hogy a kezdeményezést gondozó csapat elállt eredeti kutatói elképzeléseitől: mint a folyóiratnak ez a tematikus száma is mutatja, az osztálytérkép megrajzolása helyett beéri az „elitnek” vizsgálatával, amikor pedig mégis a társadalmi szerkezet bemutatására vállalkoznak, olyankor a brit statisztikai hivatal foglalkozási osztályozását alkalmazzák. A felmérés sokaságát szemügyre véve megállapítható, hogy eredményei a GfK „kontrollcsoportos” vizsgálata nélkül használhatatlanok: torzítanak, mivel a kérdésekre a fiatalabb és képzetesebb emberek válaszoltak. Így az adatok legfeljebb arra alkalmasak, hogy elvégezzék a válaszadók osztálybesorolását, ezért is jutnak el a felmérés kigondolói odáig, hogy a többi hat osztály mellőzésével az „elitnek” nevezett csoportra összpontosítják figyelmüket.

TÁRGYSZAVAK társadalmi osztály, válaszok torzítása, Nagy-Britannia

HOLKA LÁSZLÓ

96/2015

Ugyanaz a méret nem illik mindenkire: az intergenerációs jövedelmi mobilitás kvantilis regressziós elemzése az Egyesült Államok esetében (1980–2010)

Juan C. Palomino – Gustavo A. Marrero – Juan G. Rodriguez: One size doesn't fit all. A quantile analysis of intergenerational income mobility in the US (1980–2010)

ECINEQ WP, 2014. 349. sz. 47 p.

URL: <http://www.ecineq.org/milano/WP/ECINEQ2014-349.pdf>

Az utóbbi évtizedekben megkérdőjelezzük a közhelyet, miszerint „Amerika a korlátlan lehetőségek hazája”, mégpedig az intergenerációs jövedelemrugalmasságra vonatkozó vizsgálatok alapján. Az Egyesült Államokon kívüli országokra is kiterjedő becslések zöme a legkisebb négyzetek módszerével készült. Az ECINEQ (a gazdasági egyenlőtlenségek tanulmányozására 2005 júliusában alakult társaság) gondozásában megjelent tanulmány három spanyol szerzője ezzel szemben a kvantilis regressziós eljárást alkalmazta az Egyesült Államok jövedelmdinamikai panelvizsgálatából származó háztartási adatai alapján. Módszertani váltásuk oka, hogy a közönséges legkisebb négyzetek módszerével kapott átlagokat az eloszlásokra nem tartották kielégítőnek. Számításaik eredményeként azt találták, hogy a szülők jövedelmi helyzetének átruházása a leszármazottakra erősen függ a leszármazottak eloszlásban elfoglalt pozíciójától. Az általuk percentilenként végzett számítások alapján az intergenerációs jövedelemrugalmasság „csaknem tökéletes” U alakú görbét leíró kapcsolatban áll a jövedelem-eloszlással: értékei jelentős eltéréseket mutatnak a legkisebb négyzetek segítségével feltárt átlagoktól, vagyis az utóbbiak túlságosan sok hasznos információt mellőznek. Az idősorokon végzett vizsgálatok szerint mindkét módszer alapján elmondható, hogy a jövedelemrugalmasság trendje a mediánig az összes percentilre csökkent a nyolcvanas-kilencvenes években, és enyhén nőtt a második ezredév első évtizedében, míg a gazdagokat tekintve viszonylag állandó maradt az egész időszakban.

TÁRGYSZAVAK: intergenerációs mobilitás, kvantilis regresszió, trendek, Amerikai Egyesült Államok

HOLKA LÁSZLÓ

97/2015

Fesztiválstatisztika. Meghatározó koncepciók és a napjainkban alkalmazott gyakorlatok

Festival statistics. Key concepts and current practices

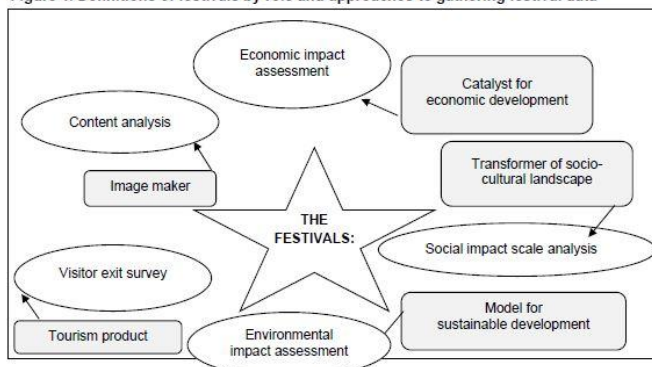
2009 Framework for Cultural Statistics Handbook No3. Montreal, 2015, UNESCO Institute for Statistics. 56 p.

URL: <http://www.uis.unesco.org/culture/Documents/fcs-handbook-3-festival-statistics.pdf>

DOI: <http://dx.doi.org/10.15220/978-92-9189-173-3-en>

A fesztiválok tekintélyes jövedelmeket gerjeszhetnek, fellendíthetik a turizmust. Világszerte mindinkább felismerik az ilyen rendezvényekre vonatkozó adatgyűjtések fontosságát, mivel ezek alapján megbízhatóan meg lehet ítélni, milyen hatást gyakorolnak a fesztiválok a rendező országok társadalmára és gazdaságára. Mindehhez érdemes áttekinteni, hogyan lehet mérni a fesztiválokat, miként végezhető el az adatgyűjtések szabványosított, rendszerezett módon, milyen modellek és gyakorlatok érvényesülnek ezen a téren. Az UNESCO 1999-ben alapított Statisztikai Intézete (székhelye Montréal, Kanada) kézikönyv alakjában foglalta össze az alkalmazott módszereket.

Figure 1. Definitions of festivals by role and approaches to gathering festival data

Forrás: Festival statistics. Key concepts and current practices 2009 Framework for Cultural Statistics Handbook No3. Montreal, 2015, UNESCO Institute for Statistics. 9. p.

Fesztivál gyűjtőnéven sokféle rendezvényt szokás említeni, tárgyak és rendeltetésük szerteágazó lehet – amelyek egészen addig terjedhetnek, hogy a rendezvények már meg sem érdemlik a fesztivál nevet. Lehetnek kifejezetten turizmust serkentő vállalkozások, amelyek akkor „sikeresek”, ha sok külföldi látogatót vonzanak (akiket sok-sok pénz elköltésére sarkallnak) – esetleg olyan helyi érdekességek, mutatványok felvonultatásával, amelyek a helybeliek számára teljesen közömbösek. Másfelől egy zenei vagy filmfesztiválban az az érdekes, átfogja-e a legfrissebb fejleményeket, mennyi nézőt vonz, míg a publikum összetétele másodlagos szempont. Ilyenkor a statisztikák inkább vonatkoznak a fellépőkre (bemutatott produkciókra), mint a közönségre. Az ilyen előadás-központú események jobban hasonlítanak a kiállításokra, mint fesztiválokra. Ezzel szemben az olyan seregszemlék, mint például az impresszionista művészek kiállítása, inkább nevezhető fesztiválnak, mint múzeumi rendezvénynek, a szervezőket a műveknél sokkal jobban izgatja a látogatók rangja és száma. A fesztivá-

lok sokféleségét a kézikönyv szerzői szerint gyakorlatias megfontolásokból egyetlen tág meghatározásban célszerű összefoglalni: „tematikus, nyilvános rendezvények”-ként jelölve meg őket. Ehhez kapcsolódik az UNESCO kulturális statisztikai általános definíciója, miszerint ide sorolandó „a helyi szinten előforduló kulturális események valamennyi megnyilvánulása, amelyek természetüknél fogva lehetnek informálisak is.” A fesztiválok funkcióját és szerepét egyedi jellemzőik adják meg: egyes felosztások szerint szolgálhatják az elit érdekeit, előmozdítják a helyi kulturális értékek üzleti értékesítését a turizmus által vezérelt kereslet révén, elősegíthetik a gazdasági fejlődést, vagy éppenséggel a vendéglátókra visszahatva kedvezően befolyásolhatják a rendező országok társadalmának szociokulturális közegét. Jórészt ezek szerint a szempontok szerint történnek a fesztiválokra vonatkozó adatgyűjtések.

A fesztiválokra vonatkozó, kormányok megbízásából gyűjtött adatok – ha vannak –, rendszerint a kiemelkedő országos és regionális eseményeket írják le: ezeket meghatározónak tartják az országimázs építésében. Éves rendszerességgel azonban általában sehol sem gyűjtik a fesztiválok adatait. Ennek fő okait a kézikönyv a forráshiányban, a politikai érdekek változásaiban, a rendezők közömbösségében látja. Általában véve pedig a kulturális statisztika iránti érdeklődés hiánya gátolja a fesztiválokra vonatkozó adatok rendszeres előállítását (ez leginkább a fejlődő országokra igaz). A fesztiválok-ról rendelkezésre álló statisztikák jellemzői a következőképpen foglalhatók össze: számos fesztivál szervezői azt igyekeznek demonstrálni, milyen gazdasági hasznot hajtanak a rendezvényeik, ennek során elemzik a költségek és bevételek arányát, becsléseket végeznek a megtérülésre; a rendezvények gazdaságosságára vonatkozó tanulmányok ugyanakkor nem alkalmaznak konzisztens módszereket, iparkodnak felnagyítani a résztvevők költségeire és a foglalkoztatottság fellendítésére vonatkozó hatásukat. A fesztiválok értékelésében és megítélésében csak elvétve szerepelnek környezeti és társadalmi hatások – holott alkalmazni lehetne a gazdasági előnyök, a környezeti hatások és a társadalmi tőke együttes vizsgálatát felhasználó „hármass optimalizálás” (triple bottom line) számbavételt, amelyet az ENSZ 2007 óta ajánlasként fogalmaz meg. Az eljárás ígéretes lenne a fesztiválok összehasonlításában – már amennyiben mutatóikat egységesítik. Hátránya viszont, hogy a három pillér vizsgálatának módszertana nem egyformán fejlett, és hogy míg a

gazdasági hatások viszonylag könnyen számszerűsíthetők, a másik két összetevő nem csupán mennyiségi, hanem minőségi megítélés alá is esik. Példaként a kézikönyv egyrészt a Washington D. C.-ben 1967 óta megrendezett Smithsonian Folklife Festival 2014-es eredményeit említi (a „legzöldebbnek” nevezett esemény alkalmából jól látható helyeken felállított sátrokban gyűjtötték a hulladékot, így a keletkezett szemét 93,15%-át szedték össze; a begyűjtött csaknem 41 tonnából pedig 14,5 tonnát újrahasznosítottak). Ehhez képest a fesztiválok statisztikái csak elvétve térnek ki a kedvezőtlen járulékos hatásokra.

A hivatalos statisztikából a fesztiválokhoz leginkább a turizmusé áll közel (a 2014-ben egy magánvállalkozás által elvégzett európai fesztivál-felmérés eredményeiből kitűnik, hogy a rendezvényeket felkeresők 39%-a külföldi fesztiválokra vett részt). A turizmus szatellit számlái megbízhatóan tükrözik a külföldön megfordulók által elköltött összegeket. Ettől eltérően a fesztiválok statisztikája viszont épp a rendezvények helyszínén, vagy közvetlen környezetükben végzett tevékenységekre összpontosít. Az események megbízható megítélésére tehát új, integrált módszer kidolgozása lenne kívánatos; az összehasonlíthatóság érdekében ideje lenne nemzetközi ajánlásokat kidolgozni a fesztiválstatisztikák módszertanának kialakítására.

TÁRGYSZAVAK: kulturális statisztika, fesztivál, turizmus, hármass optimalizálás

HOLKA LÁSZLÓ

98/2015

Tanárhiány és lemorzsolódás: miért mennek el?

Vincent Dupriez – Bernard Delvaux – Sandrine Lothaire: Teacher’s shortage and attrition. Why do they leave?

British Educational Research Journal, 2015. június 23. 1–19. p.

URL: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/berj.3193/abstract>

DOI: 10.1002/berj.3193

A világ számos országában megfigyelhető jelenség a kezdő pedagógusok pályaelhagyása: egy 2002. évi tanulmány szerint például az Egyesült Államokban a tanárok 11%-a az első év után más foglalkozás után nézett, 39%-uk az első öt év után távozott. A pályá-

elhagyás okainak vizsgálatában a figyelem két jellemzőre, az életkorra és a nemre terelődött. A tanulmány Belgium francia ajkú közösségeiben vizsgálta kezdő tanárok négy egymást követő kohorszában a munkahelyi beilleszkedést, és az első év utáni távozás okait, az adatokat a tanári állományt tartalmazó adminisztratív nyilvántartásból merítve, ezen belül a 2005 szeptembere és 2009 júniusa között első ízben munkába álló tanterőkre összpontosítva. A tanulmány következtetései szerint megállapítható, hogy a pályaelhagyók száma kiugróan nagy az első esztendő folyamán, majd fokozatosan mérséklődik. A távozó tanárok aránya a középfokú tanintézetekben jelentősen meghaladja az óvodai és az általános iskolai pedagógusokét. A nemzetközi tapasztalatoknak megfelelően a távozók sokkal inkább a szakképzettség nélküli tanárok közül kerülnek ki, a szakirányú felkészítésben részesülők náluk megállapodottabbak. A nemzetközi tapasztalatoktól eltérően a tanulók szociokulturális összetétele elhanyagolható hatást fejt ki a pályát elhagyók szándékaira, amit a szerzők azzal magyaráznak, hogy Belgium francia közösségének oktatási intézményei hagyományosan decentralizált módon működnek, a merev központi előírások és elvárások hiánya nagyfokú rugalmasságot nyújt a különböző területeken működő oktatási intézmények tanárainak. Következésképpen megállapítható, hogy a foglalkoztatás feltételei játszanak döntő szerepet a pedagógusok távozásában. Így a tanárhány vizsgálatában kiemelt figyelmet érdemelnek az intézmények működési feltételei, a tanárok lehetséges életpályájának kilátásai.

TÁRGYSZAVAK: oktatás, tanárhány, pályaelhagyás, Belgium francia közösség

HOLKA LÁSZLÓ

99/2015

A köztes és a végtermékek kereskedelmének hatásai a foglalkoztatottságra: empirikus vizsgálat

Xiao Jiang (Hsziao Csiang): Employment effects of trade in intermediate and final goods. An empirical assessment

International Labour Review, 2015. 2. sz. 147–164. p.

URL: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1564-913X.2015.00236.x/abstract>

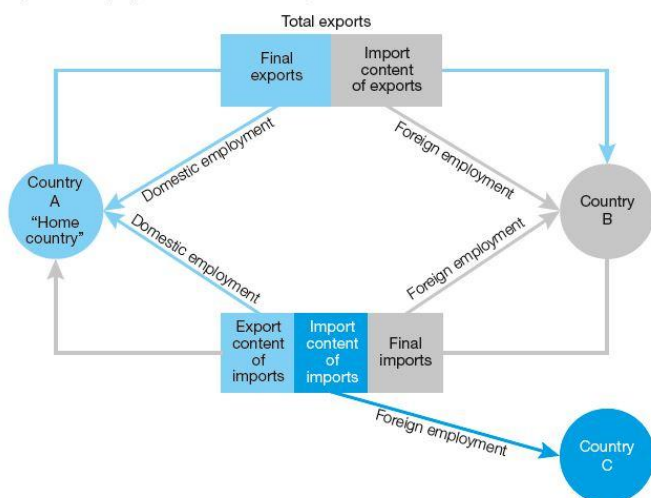
DOI: [10.1111/j.1564-913X.2015.00236.x](https://doi.org/10.1111/j.1564-913X.2015.00236.x)

Milyen mértékben teremthet munkahelyeket egy-egy országban a részvétele az áruk és szolgáltatások határokon átnyúló forgalmában? A szegény, vagy a gazdag országok foglalkoztatottsága javul inkább, ha részt vesznek a nemzetközi árucserében? A választatot nehezíti, hogy a kilencvenes évek vége óta a nemzetközi kereskedelem lendületét részben a „feldolgozási tevékenységek kereskedelmének” terjedése adja meg. És míg az ennek hátterében álló köztes termékek és szolgáltatások cseréjének bekerülése a világ gazdasági vérkeringésébe felkelte a külkereskedelem elméletével és mérésével foglalkozó szakemberek figyelmét, addig a jelenség foglalkoztatottságra gyakorolt hatásainak felmérése a háttérbe szorult. A köztes termékek cseréjének terjedése bonyolítja a külkereskedelem és a foglalkoztatottság közötti viszonyt: a külkereskedelem tényezőinek tartalmi összetevői közül a munka többé már nem csupán kétféleképpen jelenhet meg, azaz nem csak az export hazai munkatartalmát és az import külföldi munkatartalmát adhatja. A termékek nem egy országban készülnek (például kizárólag kivitelre), hanem a feldolgozás különböző szakaszai szerint országról országra „vándorolnak”, míg késztermékké nem alakítják őket. A köztes termékek megjelenése következtében ezért a munka további három válfaját kell figyelembe venni: az exportban megtestesülő külföldi munkát; az importba korábban befektetett hazai munkát; valamint az import előállításához harmadik országban (külföldön) igénybe vett munkát.

A szerző, a Denison Egyetem (Ohio) munkatársa a 2012-ben létrejött WIOD-adatbázist felhasználva tett kísérletet annak megállapítására, hogy milyen szerepet játszanak egy-egy ország munkahelyteremtésében a nemzetközi munkamegosztásban mutatkozó új fejlemények. A WIOD (World Input-Output Database) a világ negyven országa – köztük Magyarország – ágazati kapcsolatainak mérlegeit összesíti, 1995 és 2011 között. A WIOD adatbázisban szereplő országokban keletkezik a világon előállított bruttó hazai termék (GDP) 85%-a; az ágazati kapcsolatok megmutatják azt is, mekkora munkahányad testesült meg az egyes országokon belül az ágazatok között áramló köztes termékekben; s a köztes- és a végtermékek különválasztása is a termékáramlás adatai alapján végezhető el. A táblák tükrözik a végső felhasználás változásait (beleértve az exportot) is. Kiegészítő táblázatok találhatóak továbbá a foglalkoztatottságra, amelyek feltüntetik mind a ledolgozott órák számát, mind a foglalkozta-

tottak létszámát (még hozzá a szakképzettség három szintje szerint tagoltan), így nemzetgazdasági szinten lehetővé teszik az egész ország exportjához nyújtott munkatartalom meghatározását. Azonfelül a forrás-felhasználás táblák nemcsak az ágazatok közötti, hanem a regionális és a nemzetközi kapcsolatokat is felfedik, vagyis megengedik, hogy egy-egy ország teljes külkereskedelmének munkatartalmára következtessünk, beleértve a köztes termékek cseréjét is. A szerző annak érdekében, hogy feltárja, melyik forgalmi irány mekkora foglalkoztatottságot generált, elvégezte (Luxemburg kiiktatásával) 39 ország külkereskedelmi forgalmának 1995 és 2009 közötti vizsgálatát oly módon, hogy a befektetett munka tartalma alapján öt részre bontotta az egyes irányokat, nevezetesen: export, import, az export importtartalma, az import exporttartalma és az importnak harmadik országban keletkezett importtartalma.

Figure 2. Employment effects of trade, where there is trade in intermediates

Forrás: Xiao Jiang (Hsziao Csiang): Employment effects of trade in intermediate and final goods. An empirical assessment. *International Labour Review*, 2015. 2. sz. 149. p.

A tanulmány négy táblázatban foglalja össze 2009-re vonatkozó számításai eredményeit. Az első az exporttevékenység és az import exporttartalma révén keletkezett foglalkoztatottság és az import, továbbá az export importtartalma, valamint az import harmadik országban előállított importtartalma létrejövő teljes külföldi foglalkoztatottság adatait tünteti fel. Ebben a felfogásban az előbbi („hazai”) és az utóbbi („külföldi”) foglalkoztatottság összességének egybevetése szerint 2009-ben a legtöbb országban a külkereskedelemnek köszönhetően több állás jött létre külföldön, mint belföldön. A kétféle állásgenerálás közötti különbség pozitív kí-

na, India, Indonézia és Brazília esetében, míg a legfejlettebb államokban (Amerikai Egyesült Államok, Németország, Japán) negatív. A második táblázat a külkereskedelem által gerjesztett „hazai” foglalkoztatást a teljes foglalkoztatotti létszámhoz viszonyítja. A kisméretű, nyitott gazdaságoknál az arány tekintélyes, a rangsorban 2009-ben Szlovákia volt a listavezető 34%-kal, Magyarország a hatodik helyen állt 28,4%-kal (Csehország, Tajvan, Belgium és Írország után), míg az utolsó helyekre értelemszerűen Japán, az Egyesült Államok, no meg Görögország került – 6,8, 5,1 és 4,3%-kal. Önálló táblázat összegzi a köztes és a késztermékek külkereskedelme által generált munkahelyeket: a köztes termékek révén létrejövő állásokat az összes külkereskedelemhez köthetőkhöz viszonyítva ismét szembeszökő a kisméretű gazdaságoknál (Belgium, Írország, Magyarország és Szlovákia) tapasztalható magas arány.

A negyedik táblázat a Kendall-féle rangkorrelációs együttható segítségével világítja meg 1995 és 2009 viszonyát az egyes országok egy főre jutó bruttó hazai terméke (GDP), és a teljes hazai foglalkoztatás arányában feltüntetett, a köztes termékek, a késztermékek és a kétféle terméktípus összevont alakjában generált hazai foglalkoztatottság között. A GDP és a külkereskedelem által létrehozott munkahelyek közötti pozitív korreláció arra enged következtetni, hogy a gazdagabb országok számára lehet előnyösebb a külkereskedelem foglalkoztatásra gyakorolt hatása.

TÁRGYSZAVAK: foglalkoztatottság, köztes termékek, munkahelyteremtés, külkereskedelem

HOLKA LÁSZLÓ

100/2015

A felsőoktatásban végzetek foglalkoztatási kilátásainak összehasonlító elemzése az európai munkaerőpiacokon: négy ország toborzási gyakorlatának vizsgálata

Mohamed Branine – Alex Avramenko: A comparative analysis of graduate employment prospects in European labour markets: a study of graduate recruitment in four countries

Higher Education Quarterly, 2015. 4. sz. 342–365. p.

URL: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/hequ.12076/abstract>

DOI: 10.1111/hequ.12076

A tanulmány összehasonlító elemzést közöl egyes európai országok (Franciaország, Németország, Spanyolország és Egyesült Királyság) felsőoktatásáról és az ott végzettek munkaerő-piaci lehetőségeiről a friss diplomások és az érdekelt munkáltatók elvárásai, valamint a megfelelő toborzási és kiválasztási eljárások tükrében. Több európai ország közreműködő egyetemén a végzős hallgatók várakozásaira rákérdezve vizsgálták e hallgatók tudása és készségei, valamint az európai munkáltatók szükséglete közti kapcsolatot.

A tanulmány foglalkozik a frissdiplomások toborzásának folyamataival, az alkalmazotti és munkáltatói elvárásokkal, valamint a felsőoktatási intézmények szerepével e várakozások beteljesülése szempontjából. Az elsődleges adatokat 252 munkaadó és 485 végzés előtt álló (utolsó éves) egyetemi hallgató kérdőíves kikérdezése alapján állították össze. Az adatok elemzése különböző megközelítéseket, de hasonló módszereket mutatott ki a négy ország frissen végző hallgatóinak munkaerő-toborzásában. A felsőoktatási rendszerekben és a munkaerő-piaci trendekben meglévő különbségek ellenére a munkaadók és végzős hallgatók elvárásai több hasonlóságot mutatnak, mint eltéréseket. Végül megállapítható, hogy az EU-ban a felsőfokú végzettségűeknek jók az elhelyezkedési kilátásai egy integrált munkaerőpiacon.

TÁRGYSZAVAK: felsőoktatás, munkaerőpiac, munkáltatók, Európa

RÓZSA GÁBOR

101/2015

A brit munkaerőpiac vonzereje a bevándorlók körében és nemzeti identitásuk motívumai

Stuart Campbell: Does it matter why immigrants came here? Original motives, the labour market, and national identity in the UK

Department of Quantitative Social Science Working Paper, 2014. 14. sz. 1–64 p.

URL: <http://repec.ioe.ac.uk/REPEc/pdf/qsswp1414.pdf>

A korábban készített tanulmányok a nemzetközi vándorlás gazdasági hátterét kiemelten elemzik, de kevés a közvetlen megfigyelés a bevándorlás hajtóerőire vonatkozóan. Nem készült elemzés korábban az Egyesült Királyság olyan adatairól, amelyeket a bevándorlás egyes motívumairól gyűjtöttek. A ta-

nulmány első alkalommal azonosítja közvetlenül a bevándorlás fontosabb jellemzőit a brit lakossági adatgyűjtés mikroadataira alapozva.

A vizsgált keretek az utóbbi öt évben érkezett bevándorlók adatait tartalmazzák. Az alkalmazott eljárás tényezői a munkavégzés, a tanulói jogviszony, a család és a menekültstátusz regisztrált személyes adatait tartalmazzák a bevándorlók mintáiban. Az elemzés kiemelten vizsgálja a bevándorló személyek eredeti motívumai közül a hajtóerőket. Fontos motiváció a brit munkahely és munkabér, valamint a születési helyből eredő identitás vállalása vagy feladása.

Azok a bevándorlók a legsikeresebbek a munkavégzést és a munkabért tekintve, akik eredetileg munkavállalóként, illetve tanulóként érkeztek az országba. Kevésbé eredményes azok foglalkoztatása, akik családtagként keresnek brit munkahelyet. A más országból menekültek munkavállalási, bérezési helyzete a legrosszabb.

A bevándorlók említett kategóriáinak fordított a sorrendje a nemzeti identitás megtartását, feladását tekintve. Leginkább azok azonosulnak a brit identitással, akik menekültek, illetve családtagként vándoroltak be. A tanulás, munkavégzés szándékával érkezettek viszont a legkevésbé vállalják az eredetitől eltérő brit identitást. Az identitás itt elemzett különbségei felhasználhatók a bevándorlók emberi tőkéjének modellezésében, a rétegek szerinti kulturális távolság tanulmányozásában, valamint a bevándorlókval összefüggő gazdasági, társadalmi folyamatok elemzésében.

A bevándorlók eredeti motívumai összefüggnek a társadalmi és gazdasági befogadás konkrét feltételeivel is. A befogadó hely multikulturális viszonyai is lényegesek a bevándorlók beilleszkedésének elemzésében. A motivációk itt kifejtett kutatási eredményei hasznosíthatók a bevándorlók rétegeinek differenciált munkaerő-piaci elemzésére. Célszerű számolni az eredeti nemzeti identitásukkal, a változtatás egyéni készségével és a várható környezeti hatásokkal.

A tanulmány skálát alkalmaz a bevándorlók eredeti motívumainak említett csoportjai szerint. A legerősebb és a leggyengébb teljesítmény közötti többfokozatú skála méri a megfigyelt bevándorlók foglalkoztatásának esélyeit és felmért munkajövedelmeiket. A brit munkaerőpiacon a csoportok közül azok teljesítettek a legjobban, amelyek tagjai eredetileg is munkavégzési motívummal érkeztek, ezt követik a tanulóként bevándorlók.

A foglalkoztatásra megállapított sorrend érvényesül a bevándorlók bérének nagysága mértékével is, a mérés alapja a bevándorlás eredeti (munkavégzési, tanulási) motívuma. Ezeket a csoportokat a családtagként bevándorlók foglalkoztatásának esélye és elért bére követi, itt különösen a nők maradnak el a csoportjuk átlagos teljesítményeitől. A menekült csoport teljesítménye szélsőségesen rossz mind a munkavállalás, mind az elért bérek tekintetében, a többi bevándorló csoporttal összehasonlítva.

TÁRGYSZAVAK: bevándorlók, menekültek, foglalkoztatási esély, munkabér, nemzeti identitás, Egyesült Királyság

NÁDUDVARI ZOLTÁN

102/2015

A nemzetközi vándorlás és a társadalombiztosítás ellátásainak kapcsolata

Roxana Nedelescu: Free movement of persons. The mirage of social security schemes

Bruges European Economic Research Papers, 34/2015. 1–28. p.

URL: https://www.coleurope.eu/system/files_force/research-paper/beer34.pdf?download=1

Az Európai Unió tagállamainak polgárai szabadon vállalhatnak munkát az EU bármely országában. Az uniós országokban viszonylag akadálymentesen elérhető munkahelyek vonzereje összefügg azok társadalombiztosítási előnyeivel is.

A tanulmány a brit jóléti szolgáltatások példájával mutatja be, hogy az EU újonnan csatlakozott közép-kelet-európai országainak munkavállalói miért áramlanak tömegesen a jobban fizető nyugat-európai munkahelyekre. A román és a bolgár állampolgárok 2007 és 2013 között csak korlátozóssal vállalhattak munkát az EU kilenc gazdagabb nyugat-európai tagállamában, majd ezek a szabályok 2014 elején változtak, ezután könnyebb lett a munkavállalás ezekben az országokban is.

A statisztikai adatok alapján nem igazolható, hogy a közép-kelet-európai bevándorlók rontották a brit társadalombiztosítás alapjainak pozícióit. A tanulmány szerint a román és a bolgár munkavállalók járulékfizetései a fogadó ország pénzalapjaiba sokkal nagyobbak annál, mint amit a járadéka jogosult igénybe vett például öregségi nyugdíjként vagy gyermeknevelési támogatásként. Eszerint a külföldről bevándoroltak a költségvetés nettó befizetői a fejlett EU-tagállamokban, ezen belül az Egyesült Királyságban.

zetői a fejlett EU-tagállamokban, ezen belül az Egyesült Királyságban.

A bevándorlás jóléti vonzereje országonként eltérő. Az Európai Unió koordinálásával érvényesülő szociális ellátási rendszerek kizárólagos nemzeti hatáskörben működnek. Különbözik a pénzügyi és természetbeni juttatások szintje, mivel a tagállamok maguk szabályozzák a járulékfizetéshez nem kötött kifizetések jogosultságát, mértékeit.

Várható, hogy a brit szociális ellátó rendszer új szabályai lényegesen csökkentik a bevándorlás korábbi vonzerejét. A gazdasági és foglalkoztatási feltételek brit szigorítása válasza az úgynevezett „jóléti turizmus” (*benefit tourism*) tömeges előfordulására. Ezután csak olyan munkavállaló válik jogosulttá a lakosság nem járulékfizetésre alapozott ellátásaira, aki teljesíti az új követelményeket.

A bevándorlók másik indítóoka, hogy a lakosság társadalmi egyenlőtlenségeit pénzben nyújtott jövedelempótlással is mérséklék. A tanulmány említi az országok létminimummal kapcsolatos költségvetési juttatásait, és azokra indokolt lenne legalább kétoldalú államközi megállapodások létrehozása a küldő és a fogadó országok között. Az lenne az optimális megoldás, ha a nemzeti népjóléti rendszerek igénybevételének feltételeit az Európai Unió szintjén koordinálnák. A közösségi szabályozás egyik ajánlott szempontja, hogy a más (szegényebb) uniós országokból érkező bevándorlók milyen támogatást igényelhetnek a fogadó tagállamokban.

Az európai munkaerőpiac zavartalan működése a szándékolt integrációs folyamatok lényeges feltétele. Erre a fontos integrációs területre a tagállamok közötti társadalombiztosítási megállapodás alakítható ki. A társadalombiztosítás járadékainak országok közötti folyósítása (*transfer social benefits rights*) megoldott jelenleg is, azonban további lépések ajánlottak.

Az EU központi jogintézményeként kellene kialakítani a nemzetközi munkaerőmozgáshoz kapcsolódó szabályrendszert. Uniós jogszabály rögzíthetné az elismert jogosultságot a más tagállamból bevándorlók esetén. A bevándorlót fogadó ország szociális ellátásait ennek megfelelő feltételekkel lehetne folyósítani a társadalombiztosítás kirótt járulékait fizetőknél, illetve a lakosság más (nem állampolgár) tagjainak.

A tanulmány túllép a statikus elemzések gazdasági kérdésekre leszűkített vitáin. Azt is vizsgálja, hogy mi a szerepük a lényeges gazdasági, társadalmi folyamatoknak a nemzetközi vándorlásban mind

a küldő, mind a fogadó ország nézőpontjából. A nemzetközi mobilitás hajtóereje marad a foglalkoztatás, a munkanélküliség, a kereset érzékelt különbsége, valamint a jólét más feltételei egy másik országban.

Az elemzés felhívja a figyelmet a bevándorlók különböző képzettségi kategóriáira. A fogadó országok azokat részesítik előnyben, akik hiányszakmákban alkalmazhatók. Az elérhető adatsorok alapján elemezhető a bevándorlók költségvetési egyenlege.

Az ajánlott uniós szabályozás alapja a munkaerő szabad áramlása a tagállamok között. Igazolható, hogy ez a mobilitás tendenciájában pozitív hatású a fogadó ország jólétére is. A tanulmány utal például a nyugat-európai országok idősödésének várható munkaerő-piaci folyamataira. A fogadó országokban a jelenleginél jobban szabályozott nemzetközi vándorlás enyhíthet a demográfiai előreszámítások szerinti költségvetési gondokon.

Jobb minőségű nemzeti adatsorok is szükségese a bevándorlás számszerűsített (jelenlegi, illetve előreszámított) hatásairól az összetett szakpolitikai döntések előkészítéséhez. Mérlegelni kell a nemzetközi vándorlás sokrétű hatásait hosszabb időtávon. Kétségtelenül érzékeny kérdéskör ez, részben a vázolt gazdasági hatásaira tekintettel. A bevándorlók ezen túl más kulturális környezetből érkeznek, az eltérés foglalkoztatja a befogadó társadalmat. Tapasztalhatók nem megalapozott előítéletek is, a médiaközlések félelmet gerjeszthetnek a más országokból érkező munkavállalók viselkedését, kizsorító hatásait illetően.

TÁRGYSZAVAK: munkaerőpiac, jóléti bevándorlás, szociális védelem, Egyesült Királyság

NÁDUDVARI ZOLTÁN

Demográfia

103/2015

A Föld országainak népessége (2015)

Gilles Pison: Tous les pays du monde (2015)

Population & Sociétés, 2015. 525. sz. 1–8. p.

URL: <https://www.ined.fr/fr/publications/population-et-societes/tous-les-pays-du-monde-2015/>

A *Population & Sociétés* két évente teszi közzé összeállítását a világ országainak népességéről szóló táb-

látatokkal.* Ez 2015-ben összesen mintegy 7,34 milliárd főt tesz ki, ami azt jelenti, hogy hétszeresre nőtt az utóbbi két évszázad során, és további növekedéssel a 11 milliárdot is elérheti századunk végére.

Egy nagy áttekintő táblázat tartalmazza a legalább 150 ezer fős geopolitikai egységek adatait. Ebben megtalálhatók az önálló államok és egyéb területek is, például Franciaország tengeren túli megyéi, mégpedig az ENSZ-évkönyvek gyakorlatának megfelelően földrajzi besorolás, régiók és kontinensek szerint.

A demográfiai mutatók ugyanazok, mint a korábbi kiadások esetében: terület, 2015. év közepi becsült népesség, születési és halálozási ráta, csecsemőhalálozási arányszám, teljes termékenységi mutató, a 15 év alatti, valamint a 65 éves és idősebb népesség össznépességen belüli aránya, a férfiak és nők születéskor várható élettartama, egy főre eső, 2014. évi bruttó nemzeti jövedelem vásárlóerő paritással számítva. Megjegyezzük, hogy a mutatók előreszámított értékek néhány év alapján, mivel a népmozgalmi statisztikák vagy a felvételek eredményei magára a 2015-ös évre még nem állnak rendelkezésre.

Tizennyolc kisebb táblázatban az országok és más területi egységek bizonyos mutatók szerinti osztályozás alapján szerepelnek. Az első nyolc táblázat tartalmaz egy világösszesítést, elkülönítve azokat az országokat, amelyek ennek az összesen több mint a felét teszik ki együtt. Így például a hét legnépesebb ország (Kína, India, Egyesült Államok, Indonézia, Brazília, Pakisztán, Nigéria) együttvéve 3,85 milliárd lakossal rendelkezik, ami a Föld becsült össznépességének több mint fele.

Két táblázat az országokat az anyai halálozások 2013. évi száma, illetve az anyai halálozási ráta szerint rangsorolja. Ezek viszonylag bizonytalan becsült értékek, különösen a magas anyai halálozási mutatóval rendelkező országok esetében. Az utolsó előtti kis táblázat az országokat a 15–64 évesek össznépességen belüli aránya alapján osztályozza. Ez az arány lényegében az aktív korú népesség fontosság-

* Az adatok nagy része a washingtoni Population Reference Bureau (PRB) által összeállított és közzétett *World Population Data Sheet* című kiadvány alapján került a cikkbe. Ez a független intézmény minden évben összesíti a különböző forrásokból (elsősorban az ENSZ Népesedési főosztályától, az Egyesült Államok Népszámlálási Hivatalától, az Európa Tanácstól és a francia Népeségkutató Intézettől (INED)) származó, illetve a nemzeti statisztikai hivatalok és a nemzetközi szervezetek által publikált népesedési adatokat.